

TINERI CRITICI ȘI TEATRUL LUMII

Oana BORȘ

O privire prin curțile vecine

Poate mai mult decât orice, teatrul poartă cu el, în drumul spre universalitate, bagajul tradiției, mentalității, suflul locului ce-l naște. Arta marilor creatori trece dincolo; spre ea se tinde. Până acolo, există însă o vie și intensă lume a teatrului de lângă noi. Grație șansei acordate de A.I.C.T.–Secția Română, de a participa la unul dintre *Seminariile tinerilor critici*, am putut răsfoi, timp de o săptămână de toamnă, o filă–două din marea, imensa carte a teatrului european. Ne-am așezat, astfel, împreună, privitori („specializați” sau, mai bine zis, începători într-ale „specializării”), din colțuri diferite ale lumii, purtând cu noi amprenta spațiului pe care îl locuim, descoperindu-ne și descoperind. O piatră adăugată pe calea pășită zi de zi în încercarea *de a înțelege*. Ca lut de modelare am avut *Festivalul Internațional de Teatru de la Nitra, Slovacia*, gazda noastră. Forma finită (pentru mine): exercițiul comunicării, câteva spectacole rămase pe rețină, unul în memorie și, poate, un exercițiu al receptării. Căci imposibilitatea înțelegerii cuvântului rostit (cu o singură excepție, spectacolele nu erau într-o limbă de circulație internațională), dă altă dimensiune receptării semnului scenic, chiar dacă textul era cunoscut. Înțelesul imediat al frazei dispare făcând loc unui deductiv, născut la întâlnirea

dintre imagine și sunet. Unghiul de observare se (de)plasează, astfel, într-o zonă mult mai atentă la mijloacele de expresie, la amănuntul țesăturii scenice, mult mai sensibilă la tensiunile create în spectacol dar, în același timp, căzându-se mult mai ușor pradă plictisului în fața actului teatral incomplet. Fără a exista, după câte s-a văzut, o axă directoare care să motiveze opțiunea organizatorilor pentru spectacolele invitate, festivalul a avut o structură eterogenă atât din punctul de vedere al ariei abordate cât și valoric.

Teatrul „Klicpera” din Hradec Králové a fost o prezență inedită. El a oferit publicului, foarte interesat, de altfel, un vodevil ce are la bază o cunoscută poveste populară moravă (*Maryša*, regia Vladimir Morávek), punere în lumină a destinului femeii. Al femeii constrânsă de regula societății a se supune spre împlinirea unui drum dinainte stabilit și obligată să renunțe la iubire. În rana pierderii își găsește, însă, forța răzvrătirii: omorul. Uciderea ne iubitelui de lângă ea, vinovat, prin simpla existență, de urât și nefericire. Structurat în două părți, spectacolul are mai întâi o tratare expresionistă, imagine kandinskyană a vieții, echivalentă în plan simbolic cu visul de iubire al *Maryșei*. Partea a doua, viața trăită, îmbrăcată în lumina cenușiului, capătă valențe pur realiste. Ca elemente de legătură – comentariul corului și personajele-simbol: *Fecioara Maria* și *Îngerul* ce au însoțit-o și o însoțesc

întotdeauna pe *Maryša*.

Într-o altă zonă, a teatrului-dans, s-a născut *Aria Spinta*, producție a Companiei „Déja Donné”. Îmbinarea dintre dans, muzică (cu tonalități ce particularizează universul balcanic) și cuvânt dezvăluie un scenariu simplu, al străzii de zi cu zi, o stradă a îndrăgostiților, a cerșetorilor, a vânzătorilor. Dar și scenariul din spatele cortinelor care, rupte, dezgolesc întinericul culiselor sau o iubire ascunsă sau simple decoruri înghesuite. Un joc fără intensități grave, un zâmbet fin și inocent, la fel de inocent ca leagănul copilăriei ce se balansează în lumină, un joc în care spectatorii sunt atrași, sala devenind, din când în când, scenă iar privitorul, partener de dialog.

Reticentă fiind la experiențe (prea des întâlnite) în care o piesa este folosită doar ca pretext pentru „narcisisme” regizorale, am avut parte și aici de două întâlniri de acest gen. Una care a confirmat și alta care a infirmat reținerea mea inițială. Cea infirmatoare: spectacolul *Domnișoara Iulia* de August Strindberg al Companiei „Manjana” din Stockholom, regia Nola Rae. Căci am fost prinsă de firul demersului de regândire a piesei din perspectiva unei pantomime și câștigată de suportul pe care se ridică întreg eșafodajul: ironia. Ironia deconstrucției și reconstrucției universului (rămas) strindbergian, a nasului de carton, a stratului de vopsea albă de pe față. Nu același lucru s-a întâmplat, însă, cu *Pescărușul* de A.P. Cehov, regia Svetozár Sprušanský? (Teatrul „Andrej Bagar” din Nitra). Un spectacol fără de suport, plasarea

acțiunii într-un teatru schimbând datele personajelor, raportul dintre ele și anulând, astfel, esența operei cehoviene. *Visul unei nopți de vară* de William Shakespeare, prezentat de Teatrul „Oskaro Koršunovo” din Vilnius, regia Oskaras Korsunovas a îmbrățișat sfera teatrului-imagine. Pe scena goală, actorii au fost însoțiți de planșete de carton egale cu propriile dimensiuni. Din legătură lor cu obiectul neînsușit, devenită organică, au luat naștere personajele, au fost caracterizate, s-a desenat spațiul, s-a creat, cu ingeniozitate, o întreagă lume vie, dinamică. O montare care, cu tot caracterul său preponderent vizual, nu s-a născut în detrimentul cuvântului, al rostirii, ci, din contră, le-a avut drept bază și a dat, astfel, dovada unui travaliu actoricesc de excepție. Mai puțin reușit – construit în aceeași notă a teatrului de imagine – a fost *Macbett*-ul ionescian, regia Sebastijan Horvat, Teatrul Național din Maribor, Slovenia. Cadrelor statice în succesiune cinematografică li s-a suprapus un spațiul sonor, structură tonală (dată de modulația cuvântului rostit) cu linie foarte bine urmărită. Dar, se pare, că tocmai aceasta a fost capcana în care a căzut regizorul. Căci ideea ionesciană pare, mai degrabă, sinonimă unei construcții atonale. Sinonimie reușită, însă, de Bruno Meyssat într-un colaj din *Piese scurte* ale lui Samuel Beckett (Théâtre du Shaman, Lyon). Universul – mecanism al măcinării și distrugerii, iar atmosfera dată de: ritmul constant, repetabilitatea mișcării redusă la elemente cât mai puține, un dozaj al rostirii, imaginea

monocromatică. De lectură în sfera normalității estetice s-a dat dovadă și în: *Scaunele* de Eugen Ionescu, regia Lubomír Vajdička (Teatrul Național Slovac din Bratislava), dialog între doi mari actori slovaci, care însă a pierdut din vedere metafizica textului, cantonându-se într-un discurs cotidian; *Furtuna* de William Shakespeare, regia Alexander Morfov (Teatrul „V.F. Komissarjevskaja”, Sankt Petersburg), o construcție în care scenografia nu este doar suportul țesăturii de pe scenă, ci partener dinamic al actorului: stâlpi-catarge-copaci-pendul al timpului; *Hamlet* de William Shakespeare, regia Krzysztof Warlikowski (Teatrul „Rozmaitości”, Varșovia) și *Unchiul Vanja* de A.P. Cehov, regia Petr Lébl, Teatrul „On the Balustrade” din Praga. Actul artistic total împlinit a fost adus

în Festivalul de la Nitra, de spectacolul *Baal* de Bertolt Brecht, regia Árpád Schilling (Teatrul Katona József, Budapesta) prin adâncimea gândului regizoral (rezonant perfect cu fundamentul expresionist al textului brechtian), prin creațiile actricești, prin energiile născute. Ocupând tot spațiul, spectacolul invadează privitorii, sechestrându-i între tensiunile ivite de pretutindeni. Doar un pat suspendat rămâne în scenă, este patul unde *Baal* devoră și se lasă devorat de propriile tenebre cu plăcerea demonică a actului conștient și, în același timp, al neputinței, patul iubirii extreme, al trăirii viscereale și al sfâșierii spre moarte. Dăra de lumină ivită prin peretele parcă spart, spre care se târâie în genunchii *Baal*, absoarbe tot ceea ce este suflu în acest spațiu închis: al întinericului, din el, ... din ei, ... din noi...

Scenă din spectacolul *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare

